

Ny udenlandsk Literatur.

Léon d'Andrimont: La coopération ouvrière en Belgique. Liège, Decq. 1876 (276 S.).

Antony Roulliet: Des associations coopératives de consommation. Paris, Dupont. 1876 (279 S.).

Der er navnlig to Lande, der for den kooperative Bevægelse have en fremragende Betydning: England og Tyskland, — England dels paa Grund af den af os tidligere omtalte socialistiske Kooperation, som man holder mest af at ignorere eller behandle med en vis haanlig Overlegenhed, dels paa Grund af Rochdale-Bevægelsen, — Tyskland paa Grund af Forskuds- og Kreditforeningerne, hele den Virksomhed, der knytter sig til Schulze-Delitzschs Navn. Men omend Evropas andre Lande maa træde tilbage for de to nysnævnte, udfoldes der dog hist og her et ikke saa ringe Liv, der ogsaa har givet sig Udtryk i en ret omfangsrig Literatur. Alene for det sidste Aars Vedkommende kunde der samles et lille kooperativt Bibliothek; ud af dette Bibliothek tage vi idag de to nævnte Skrifter.

I Belgien har Léon d'Andrimont i tolv Aar ført den kooperative Sag med Dyglighed og Varme. Léon d'Andrimont, Præsident for de belgiske Folkebankers Føderation, en af Belgiens mest aktive Filantroper, nyder ikke blot i sit Fædreland en velfortjent Anseelse for den Omhu og Utrættelighed, hvormed han i lange Aarrækker har studeret forskellige sociale Spørgsmaal. I en fortrinlig Grad maatte han være i Stand

Ny udenlandsk Literatur.

Léon d'Andrimont: La coopération ouvrière en Belgique. Liège, Decq. 1876 (276 S.).

Antony Roulliet: Des associations coopératives de consommation. Paris, Dupont. 1876 (279 S.).

Der er navnlig to Lande, der for den kooperative Bevægelse have en fremragende Betydning: England og Tyskland, — England dels paa Grund af den af os tidligere omtalte socialistiske Kooperation, som man holder mest af at ignorere eller behandle med en vis haanlig Overlegenhed, dels paa Grund af Rochdale-Bevægelsen, — Tyskland paa Grund af Forskuds- og Kreditforeningerne, hele den Virksomhed, der knytter sig til Schulze-Delitzschs Navn. Men omend Evropas andre Lande maa træde tilbage for de to nysnævnte, udfoldes der dog hist og her et ikke saa ringe Liv, der ogsaa har givet sig Udtryk i en ret omfangsrig Literatur. Alene for det sidste Aars Vedkommende kunde der samles et lille kooperativt Bibliothek; ud af dette Bibliothek tage vi idag de to nævnte Skrifter.

I Belgien har Léon d'Andrimont i tolv Aar ført den kooperative Sag med Dyglighed og Varme. Léon d'Andrimont, Præsident for de belgiske Folkebankers Føderation, en af Belgiens mest aktive Filantroper, nyder ikke blot i sit Fædreland en velfortjent Anseelse for den Omhu og Utrættelighed, hvormed han i lange Aarrækker har studeret forskellige sociale Spørgsmaal. I en fortrinlig Grad maatte han være i Stand

til at give os en klar Forestilling om Kooperationen i Belgien, og det er da ogsaa lykkedes ham gennem en velskreven, meget populær Fremstilling at vække vor Interesse for den. Han har i sin Bog samlet det Væsenligste af, hvad der kan være nyttigt at lære for de Arbejdere, der ville slutte sig til Kooperationen, og det er hans Haab, at hans Arbejde vil blive den belgiske Kooperators *vade mecum*.

Endnu er Kooperationen i Belgien rigtignok ikke kommet meget vidt; men den er jo ung, kun tolv Aar gammel, og kan udvikle sig videre. Den første belgiske Folkebank stiftedes den 1 Juni 1864 i Liège; i andre Byer stiftedes ikke længe efter kooperative Kredit-, Husholdnings-, Produktions- og andre Foreninger. D. 31 December 1875 fandtes der i Alt i Belgien 34 kooperative Foreninger, hvoraf 20 Folkebanker, 8 Husholdningsforeninger og 3 Produktionsforeninger. Disse 34 Foreninger vare undergivne en «Lov om de kooperative Samfund» af 18 Maj 1873, om hvis Forstaaelse og Betydning d'Andrimont anstiller en Del Betragtninger. Hans Bog giver os, efter et ganske kort historisk Omrids, fyldige Oplysninger om alle de belgiske Foreninger; han ordner dem først i Grupper (Kreditforeninger, Husholdningsforeninger, Produktionsforeninger o. s. v.), paaviser det for hver Gruppe Karakteristiske; gennemgaar derefter hver enkelt Forenings Historie og Udvikling, og slutter endelig med nogle korte almindelige Bemærkninger. I et Tillæg følge Lovene for nogle af Foreningerne, nogle Mønster-Statuter m. M. — Værket indeholder helt igjennem klare theoretiske Udviklinger Side om Side med statistiske Meddelelser.

I Frankrig har Anthony Roulliet — en dygtig Forfatter, bl. A. bekjendt ved sine Undersøgelser med Hensyn til Befolkningsforholdene — besvaret en af det franske Maadeholds-selskab udstedt Prisopgave, hvorefter der forlangtes en Fremstilling af samtlige franske Forbrugsforeninger, Aarsagerne til deres hidtil begrænsede Udbredelse, samt deres Fordele betragtet fra et Maadeholdsstandpunkt. Man finder i dette prisbelønnede Skrift, der gennemgaar hvert enkelt Departement for sig, ikke megen Theori, men en Masse Detailoplysninger baade om de egenlige Forbrugsforeninger og om andre dermed beslægtede

Samfund, der kun ved en Udvidelse af Begrebet «société de consommation» kunne henføres herunder; men man faar ikke det samlede Tal paa Foreningerne at vide, og Forfatteren underretter os tværtimod om, at det maa anses som umuligt at udfinde, hvormange kooperative Foreninger, der i Virkeligheden existere i Frankrig, da mange af dem med den største Omhu sky Offenheden. Saa meget er dog sikkert, at der af egenlige Husholdningsforeninger kun findes forholdsvis meget faa i Frankrig, hvilket, om end beklageligt, ikke er uforklarligt.

Det har ikke været Roulliets Opgave at undersøge de forskellige Kooperationsformers Forhold til hverandre; dette har derimod d'Andrimont berørt. D'Andrimont indskærper de meget sande Sætninger, at man bør gaa fra det Simple til det mere Indviklede, at Arbejderne ikke bør paatage sig Opgaver, der overstige deres Kræfter, at de derimod bør begynde med de simple Kooperationsformer og fra dem — efterhaanden som deres Kræfter udvikles — gaa over til de mere vanskelige. Af disse Præmisses drager han den Konklusion, at der bør begyndes med Folkebanken som den formentlig simpleste Kooperationsform; at der derfra bør gaas over til Forbrugsforeningerne, og at der bør endes med Produktionsforeningerne, som Kooperationens højeste og øverste Form. Saaledes har Udviklingen været i Belgien og Tyskland, og det kan gjerne være, at d'Andrimont har Ret i, at det er den heldigste, uagtet adskillige Lande som bekendt ikke have begyndt med Folkebankerne, men med Forbrugsforeninger. Et andet Spørgsmaal er det imidlertid, om Arbejderne ere til Sinds at følge d'Andrimonts velmente Raad.

Det er ikke vanskeligt at se, hvori det Fristende ved Produktionsforeningerne bestaar. Medens Husholdningsforeningerne forudsætte en høj Grad af Nøjsomhed og — i det heldigste Tilfælde — kun ville opfylde yderst beskedne Fordringer, love Produktionsforeningerne noget Stort. Produktionsforeningerne love Arbejderne Afskaffelsen af det forhadte «Salarial», Afskaffelsen af Forskjellen mellem Arbejder og Driftsherre. Dette er et stort Maal. At Arbejderens Hjerte, naar han tænker paa dette Maals Opnaaelse, banker hurtigere, kunne

vi forstaa. Ganske *a priori* maatte vi antage, at Produktionsforeningerne i høj Grad formaa at vække Arbejderens Interesse; at dette ogsaa faktisk er Tilfældet, er ubestrideligt og modbevises ikke af den Kjendsgjerning, at Tallet paa Produktionsforeninger er forholdsvis lille. — Men nu Husholdningsforeningerne? At de skulle kunne fængsle Arbejderens Interesse, er mindre let at forstaa, da Forudsætningen herfor vilde være en ganske mageløs Beskedenhed. Vi for vort Vedkommende antage, at der er en Mulighed for, at disse Foreninger kunne forbedre Arbejderens økonomiske Kaar, — uagtet et stort Parti, som bekjendt, forfægter den Anskuelse, at en saadan Forbedring er en Umulighed, efterdi den Profit, Husholdningsforeningerne maatte tilføre Arbejderen, vil modvejes af en tilsvarende Afknappen af Arbejdslønnen, saa at Forbedringen altsaa bliver Nul. Vi tro imidlertid, som sagt, paa Forbedringens Mulighed, men maa tilføje, at vi nære nogen Frygt for, at denne Forbedring ikke vil blive overvældende stor. Og denne Frygt deles nok af Arbejdernes Flertal. Hvad der gjør Arbejderne noget mistroiske, er den Omstændighed, at Husholdningsforeningernes Tilbedere mest bevæge sig i løse, almindelige Talemaader i Stedet for klart og bestemt at paa-vise, i hvilken Grad Foreningerne til Dato have forbedret Arbejdernes økonomiske Kaar. Baade hos Roulliet og d'Andri-mont vil man saaledes forgjæves søge Oplysning herom. Ganske vist meddeles der undertiden nogle Tal, og det fortælles, at Foreningerne have forbedret Arbejdernes Stilling med de og de Beløb; naar saa Tallene ere ret mangechifrede, gjør de i det første Øjeblik et godt Indtryk; men dette udviskes rigtignok i Almindelighed, naar man ser efter, hvad det er for Mangler, der skulle afhjælpes ved Husholdningsforeningernes Smaabidrag. Arbejderen kommer da til den Slutning, at disse Smaabidrag kun ere Draaber i Havet, og i sin Utaalmodighed — thi ogsaa Arbejderen kan være utaalmodig — glemmer han, at man billigvis ikke kan forlange, at Foreningerne skulle udrette Vidundere i et eller et Par Decennier. Resultatet, det sørgelige og maaske uberettigede men faktiske Resultat bliver, at Arbejderen taber Interessen for denne Kooperationsform. Der er

nu rigtignok Folk, der paastaa, at Arbejderne tværtimod i en mageløs Grad interessere sig for Husholdningsforeninger; kun — tilføje de — de socialistiske Arbejdere forholde sig ligegyldige eller vel endog fjendtlige til dem. Men naar man nu véd, at Arbejderne — forsaavidt de ikke, hvad jo navnlig kan være Tilfældet med Landarbejdere og isolerede Arbejdere, ere ganske indifferente — i tætte Skarer flokke sig om Socialismen, hvad skal man saa tænke om dette lille charmante «kun»? Er det ikke en Smule meningsløst og selvmodsigende at sige, at Arbejderne ere begejstrede for Husholdningsforeningerne, naar man et Øjeblik efter tilføjer den Oplysning, at de socialistiske Arbejdere hade dem? Man henviser til Tyskland, hvor der ved Siden af Forskuds- og Kreditforeninger er opstaaet talrige Husholdningsforeninger, medens Produktionsforeningernes Tal er temmelig lille. At der ikke opstaar saa mange Produktionsforeninger, og at mange af dem, der opstaa, hurtigt gaa til Grunde, er ligefrem begrundet i, at disse Foreninger frembyde Vanskeligheder, som Arbejderne ofte ikke formaa at magte, men beviser Intet med Hensyn til Arbejdernes Interesse for denne Kooperationsform. At der opstaar flere Husholdningsforeninger, at deres Medlemstal er større, og at det har voxet i flere Aar, er sandt nok; men en nærmere Betragtning af disse Medlemstal, hvoraf der gjøres saa meget Væsen, vil føre til den ubehagelige Opdagelse, at de egentlige Arbejdere ere i afgjort Minoritet: det overvejende Flertal af Husholdningsforeningernes Medlemmer høre hjemme, ikke blandt dem, man sædvanligvis kalder Arbejdere, men i andre Samfundsklasser; — dette er maaske sørgeligt, men saaledes er det nu. Saaledes er Forholdet i Tyskland og vel ogsaa i andre Lande; i alt Fald meddeler ogsaa Roulliet os, at Arbejderne i flere af de af ham undersøgte franske Foreninger ere forholdsvis svagt repræsenterede. Saa gjør man da bedst i ikke at pukke for stærkt paa den Varme, hvormed Arbejderne have sluttet sig til Husholdningsforeningerne.

Roulliet har et Afsnit om «de Aarsager, der hidtil have indskrænket Udbredelsen i Frankrig af de kooperative Forbrugsforeninger». Forskjellige Forhold, der her have deres Betyd-

ning, har Forf. ikke eller dog kun overfladisk berørt. Han fortæller os saaledes ikke, om og i hvilken Grad Socialisterne have støttet eller modarbejdet Foreningerne. Heller ikke d'Andrimont gaar ind paa en Undersøgelse af dette Punkt. Imidlertid véd man jo andetsteds fra, hvorledes det forholder sig hermed. Enkelte Ytringer af Kooperationen, f. Ex. adskillige Husholdningsforeninger, have Socialisterne oftere modarbejdet eller haanel; men ganske i Almindelighed at udtale, at Socialisterne ere fjendtlige mod Kooperationen, er urigtigt. Hvad for det Første Kooperationens Oprindelse angaar, saa have vi jo tidligere paavist, at den maa føres tilbage til Socialismen. Man har rigtignok herimod gjort den temmelig meningsløse Indvending, at det ikke er fra den moderne Socialisme, at Kooperationen har sit Udspring, og man søger at give det Udseende af, at der findes en Væsensforskjel mellem den «moderne» Socialisme og den ældre, — medens man ved andre Lejligheder finder det fordelagtigst at hævde den modsatte Anskuelse, nemlig den, at Nutidens Socialisme slet ikke er Andet end et Opkog af Fortidens. At fremhæve det som et Særkjende for den «moderne» Socialisme i Modsætning til Fortidens, at den er «politisk», er meningsløst. Owen var ganske vist ikke «politisk» Socialist; men hvad hans Medarbejdere angaar, og hvad Fortidens Socialister overhovedet angaar, saa faldt de, ganske ligesom Nutidens, i Partier, hvoraf nogle stillede sig indifferente ligeoverfor Politiken, medens andre i det fuldeste Omfang vare politiske Socialister. Hvad, for det Andet, Socialisternes Optræden ligeoverfor Kooperationen i Nutiden angaar, saa vidner det dog om en vis — ikke Uvidenhed — men Dristighed, om en vis dristig Spekuleren i hvad der kan bides lettroende og overfladiske Læsere ind, naar det uden mindste Forbehold specielt om den tyske socialistiske Bevægelse erklæres, at den har stillet sig i et ubetinget fjendtligt Forhold til Kooperationen. Men Lassalle da, og Lassalleanerne! Lassalleanerne tillægge jo Kooperationen en saa stor Betydning for hele Samfundet, at de endog forlange Statsunderstøttelse til deres Produktionsforeninger. Det gaar dog virkelig ikke an at fortie dette.

Det er beklageligt, at Arbejderne ere saa lunkne for Husholdningsforeningerne; men man bør dog ikke forivre sig derover. Det er, som sagt, beklageligt, fordi disse Smaaforeninger — hvis direkte Fordele og meget forrøste «Resultater» endnu ikke ere faldne Arbejderne i Øjne — have indirekte Fordele, der ikke ere at foragte. Husholdningsforeningerne ere et Led i Selvhjælpsbestræbelserne, og Alt, hvad der, direkte og indirekte, kan styrke Selvhjælpen, er af den største Betydning. Ville Arbejderne opnaa en Forbedring i deres Kaar, gjør de bedst i at hjælpe sig selv; ellers ville de vistnok komme til at vente længe. Lad os derfor støtte Husflidsforeningerne ligesom alle andre Selvhjælpsbestræbelser; men lad os dog ikke gaa for vidt i vor Forgudelse af dem, og lad os ikke vente allfor vidunderlig store Resultater af de smaa Midler.

A. P.